

DOI 10.52363/2414-5866-2025-1-42

УДК 351.77+005.95/.96+159.9.072

*Мороз С.В., здобувачка вищої освіти, НУЦЗУ, м. Черкаси,
ORCID: 0009-0009-4452-5259*

*Moroz S., a higher education applicant, National University of Civil Protection of
Ukraine, Cherkasy*

КАДРОВІ АСПЕКТИ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ НАЧАЛЬНИКІВ КАРАУЛІВ ДСНС УКРАЇНИ

PERSONNEL ASPECTS AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PROFESSIONAL SELF-ACTUALIZATION OF HEADS OF GUARDS OF THE SES OF EMERGENCY SERVICES OF UKRAINE

У статті проаналізовано кадрові аспекти та психологічні особливості професійної самоактуалізації начальників караулів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України. Обґрунтовано актуальність дослідження з огляду на зростаючі вимоги до особистісної стійкості, емоційної зрілості та професійної компетентності рятувальників у сучасних умовах, зокрема в період воєнного стану. Розглянуто зв'язок між самоактуалізацією та ефективністю виконання службових обов'язків, морально-психологічним кліматом у підрозділі та загальною боєдатністю. Виокремлено ключові психологічні чинники, що впливають на розвиток професійного потенціалу, зокрема саморефлексія, емоційна стійкість та мотивація до професійного зростання. Зроблено висновки щодо необхідності впровадження сучасних підходів до професійної підготовки та психологічного супроводу начальників караулів у системі ДСНС України.

Ключові слова: професійна самоактуалізація, начальники караулів, ДСНС України, психологічні особливості, кадрові аспекти, стресостійкість, професійна підготовка.

The article analyzes the personnel aspects and psychological characteristics of professional self-actualization of fire shift commanders of the Operational and Rescue Service of the State Emergency Service of Ukraine. The relevance of the research is substantiated in the context of increasing demands on personal resilience, emotional maturity, and professional competence under modern conditions, particularly during martial law. The relationship between self-actualization and the effectiveness of official duties, the moral and psychological climate in the unit, and overall operational readiness is highlighted. Key psychological factors influencing the development of professional potential are identified, including self-reflection, emotional stability, and motivation for professional growth. The article concludes with the need to implement modern ap-

proaches to professional training and psychological support of shift commanders within the SES system of Ukraine.

Keywords: *professional self-actualization, shift commanders, State Emergency Service of Ukraine, psychological characteristics, personnel aspects, stress resistance, professional training.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження психологічних особливостей професійної самоактуалізації начальників караулів ОРС ЦЗ ДСНС України зумовлена зростаючими вимогами до їхньої особистісної стійкості, емоційної зрілості та професійної компетентності. В умовах постійних стресових ситуацій, відповідальності за життя людей та необхідності швидкого прийняття рішень самоактуалізація стає критичним чинником ефективного виконання службових обов'язків. Професійна самоактуалізація начальників караулів ОРС ЦЗ впливає не лише на індивідуальну продуктивність, а й на морально-психологічний клімат у підрозділі, рівень згуртованості команди та загальну боєздатність.

Розвиток професійної самоактуалізації у начальників караулів безпосередньо пов'язаний із їхньою здатністю до саморегуляції, саморефлексії та розширення професійного потенціалу. Враховуючи специфіку їхньої діяльності, що включає оперативне реагування, управління особовим складом та комунікацію з постраждалими, актуальним є дослідження механізмів формування внутрішньої мотивації, емоційної стійкості та професійного саморозвитку. Зважаючи на сучасні виклики, пов'язані зі складними умовами воєнного стану, нестабільною суспільно-політичною ситуацією та високими ризиками професійної діяльності, питання психологічної самоактуалізації набуває особливої значущості [2]. Аналіз психологічних особливостей начальників караулів дозволяє визначити ключові чинники, що сприяють їхній самоактуалізації, а також розробити методики для вдосконалення професійної підготовки в межах системи ДСНС України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема самоактуалізації особистості є однією з основоположних у психології, адже саме через цей процес людина інтегрується в суспільство, гармонійно розкриває свій потенціал і реалізує можливості розвитку власного «Я». Феномен самоактуалізації та професійної самоактуалізації досліджували такі вчені: С. Д. Максименко, Г. О. Балл, В. О. Моляко, В. О. Татенко, Д. О. Шутько, Ю. В. Рутько, Є. В. Селезньова, О. С. Анісімов, М. Г. Ткалич та інші. Серед зарубіжних науковців поняття самоактуалізації вивчали: А. Маслоу, К. Роджерс, К. Юнг, К. Хоні, В. Франкл та інші.

Постановка завдання. Метою статті є визначення кадрових аспектів і психологічних особливостей професійної самоактуалізації начальників караулів ДСНС України.

Виклад основного матеріалу. Термін «самоактуалізація» вперше з'явився в наукових дослідженнях німецького невролога і психіатра

К. Гольдштейна. Науковець підкреслював, що саме самоактуалізація є ключовим мотивом для особистісного й професійного розвитку, самовдосконалення та розкриття творчого потенціалу. У сучасній науковій літературі цей феномен трактується як прагнення людини до максимальної реалізації власних здібностей і можливостей [6].

Поняття «самоактуалізація» уперше стало предметом глибоких наукових досліджень у працях А. Маслоу та К. Роджерса в межах гуманістичної психології. Їхні ідеї згодом вплинули на концепції таких учених, як Р. Ассаджолі, А. Адлер, К. Юнг, Е. Еріксон, Е. Фромм та інших вчених. Сучасна наука не дає єдиного визначення феномену самоактуалізації, оскільки він розглядається у взаємозв'язку з поняттями самореалізації, саморозвитку, самовдосконалення та іншими категоріями, що уточнюють і доповнюють різні його аспекти [1].

Проблема самоактуалізації знайшла своє відображення в гуманістично орієнтованих психологічних теоріях, які розглядають особистість крізь призму її унікального способу існування. У цьому контексті людина постає як система, що прагне зберегти динамічну рівновагу у взаємодії із зовнішнім середовищем, проявляючи проактивність, а не лише реагуючи на впливи. З позиції цієї концепції розвиток особистості як відкритої системи відбувається через внутрішнє впорядкування, що виражається у зростанні її складності та диференційованості структур [3].

Водночас, узагальнюючи погляди дослідників, можна дійти висновку, що самоактуалізація є складним і багатогранним процесом, спрямованим на реалізацію потенційних можливостей і здібностей особистості через конкретні результати її діяльності. Вона виступає вищим рівнем прояву духовного та творчого потенціалу, прагненням до повного розкриття й розвитку власних можливостей. Це безперервний процес самореалізації, що включає розвиток талантів, здібностей і прагнення до внутрішньої гармонії та інтеграції. Водночас самоактуалізація є природною та універсальною характеристикою кожної особистості.

У вітчизняній психології самоактуалізація розглядається як прагнення особистості до самопізнання, розвитку та реалізації своїх можливостей, талантів і здібностей у формах діяльності, що відповідають як особистісним, так і соціальним нормам. Вона сприяє формуванню автентичності та цілісності особистості через усвідомлення, розкриття та гармонійне поєднання різних аспектів індивідуальності. Процес набуття особистісної цілісності, переходу від об'єкта соціального впливу до суб'єкта власного розвитку триває протягом усього життя. Саме завдяки самоактуалізації людина досягає життєвих вершин, особистісної та професійної зрілості. Водночас її розвиток визначається складною системою взаємин як із зовнішнім світом, так і з власною індивідуальністю [5].

На думку Я. Пінчук, професійна самоактуалізація складається з кількох ключових компонентів:

- усвідомлення професійних здібностей – здатність до рефлексії, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення, спрямоване на підвищення ефективності, творчого підходу та конструктивності у професійній діяльності;

- професійно-ціннісні орієнтації – розуміння й прийняття цінностей, пов'язаних із професійною самоактуалізацією, розвитком і вдосконаленням власних можливостей;

- професійне цілепокладання – свідоме визначення цілей у професійному розвитку відповідно до власних здібностей та амбіцій, розроблення стратегій їх досягнення та ефективне управління пріоритетами;

- рівень домагань особистості – реалістична оцінка власних можливостей та прагнень у досягненні професійних цілей, що забезпечує адекватне сприйняття перспектив розвитку;

- професійна ідентичність – усвідомлення власної ролі у професійному середовищі, бачення себе в майбутньому та отримання задоволення від реалізації свого особистісного і духовного потенціалу [8].

М. М. Кононова розглядає професійну самоактуалізацію як безперервний процес розвитку особистості, що супроводжується глибинними змінами її характеристик та тісно пов'язаний із поняттям професійної спроможності людини. Дослідниця пропонує оцінювати її через реалізацію професійних потреб, яка визначається як внутрішніми, так і зовнішніми ресурсами особистості [5].

Головним показником прогресу людини на шляху самоактуалізації є її здатність до саморозвитку, самоорганізації власної діяльності та прийняття відповідальності за своє життя й добробут близьких. Однак у межах нашого дослідження залишаються відкритими такі питання: по-перше, які саме риси та якості характеризують особистість як самоактуалізовану; по-друге, які фактори сприяють розвитку особистості та безпосередньо впливають на рівень її самоактуалізації; по-третє, чи існують сензитивні періоди, під час яких формуються й проявляються риси самоактуалізованої особистості як вікові новоутворення [4].

Характеристики самоактуалізованих особистостей є інтегрованими якостями, що виникають у процесі їхньої самоактуалізації. Вони формуються завдяки взаємодії різних особистісних властивостей, утворюючи не просто набір окремих рис, а цілісну систему взаємозв'язків. Ці властивості перебувають у постійній взаємозалежності, впливаючи одна на одну та формуючи ієрархічні структури. Оскільки людина є відкритою системою, що взаємодіє зі світом як своєю надсистемою, її розвиток і самоактуалізація відбуваються шляхом набуття якісно нових характеристик, зростання рівня

самосвідомості та розширення спектра форм активності під впливом як соціальних, так і внутрішніх особистісних чинників [7].

Формування професійної самоактуалізації є складним і багатограним процесом. У своїх дослідженнях професійного становлення Я. Андрушко виділяє два основні напрямки, в яких розглядається професійне становлення:

– як розвиток внутрішніх засобів професійної діяльності, що включає: спеціалізовані знання, уміння та навички, необхідні для конкретної сфери діяльності; розвиток таких аспектів особистості, як мотивація до професійної праці, професійні риси характеру, здатність до професійного спілкування, рефлексія, інтелектуально-творчі якості, а також індивідуальний стиль професійної діяльності, який залежить від психофізіологічних характеристик. Внаслідок цього поступово відбувається структурне становлення особистості, що призводить до збільшення її автономності в процесі вирішення професійних завдань;

– як розвиток і засвоєння зовнішніх (соціальних) засобів професійної діяльності, таких як: накопичення соціальних регуляторів у рамках певного професійного середовища; засвоєння і використання соціального простору професії, залучення необхідних матеріалів і інформаційних ресурсів для професійної діяльності [1].

Основним критерієм професійної самоактуалізації є професіоналізм, що проявляється у здобутих знаннях та вмінні ефективно застосовувати їх на практиці. Він також включає здатність приймати обґрунтовані професійні рішення в різних ситуаціях і обумовлений формуванням всебічно розвиненої особистості. Важливу роль у цьому процесі відіграють особисті якості, які з часом розвиваються і вдосконалюються через здобуття освіти та, пізніше, у ході подальшої професійної діяльності.

За М. Коновою, «професійна самоактуалізація особистості – внутрішній процес особистості, що відрізняється своєю складністю та багаторівневістю, направлений на прогресивний професійний розвиток, внаслідок розкриття власного професійного потенціалу. Професійна самоактуалізація дає можливість особистості досягнути найвищого рівня розвитку – професійного «акме» [5, с. 88].

Професійна самоактуалізація начальників караулів ОРС ЦЗ ДСНС України є складним і багатограним процесом, що включає як внутрішні (особистісні), так і зовнішні (соціальні) аспекти розвитку. Основним показником професійного становлення є професіоналізм, що виражається в здобутті нових знань, умінні ефективно їх застосовувати на практиці, а також в здатності приймати виважені професійні рішення в різних ситуаціях. Професіоналізм формується завдяки розвитку всебічно розвиненої особистості, а також завдяки особистим якостям, які удосконалюються у процесі здобуття освіти та подальшої трудової діяльності [6].

Пожежно-рятувальні підрозділи являють собою специфічний тип навчально-професійної діяльності, яка є частиною більш широкої системи, що складається з взаємозв'язаних підсистем. Взаємозв'язок професійної самоактуалізації та професійної діяльності начальників караулів ОРС ЦЗ ДСНС України є важливим аспектом у розвитку особистості керівника та ефективності його роботи. Професійна самоактуалізація – це процес реалізації потенціалу особистості через досягнення високих стандартів професійної діяльності, особистісного розвитку та адаптації до умов змінюваного середовища.

Для начальників караулів ОРС ЦЗ ДСНС України професійна діяльність включає прийняття відповідальних рішень у кризових ситуаціях, управління персоналом, координацію рятувальних операцій та забезпечення безпеки на місці подій. У цьому контексті самоактуалізація сприяє досягненню високої результативності діяльності через розвиток навичок лідерства, адаптацію до стресових ситуацій, здатність до самоаналізу та самовдосконалення [4].

З одного боку, професійна діяльність начальника караулу є важливою основою для професійної самоактуалізації, оскільки постійне вирішення складних завдань, управлінська відповідальність і міжособистісні взаємодії стимулюють розвиток компетенцій та особистісних якостей. З іншого боку, процес самоактуалізації дозволяє покращити якість виконання професійних обов'язків, оскільки такі люди здатні проявляти ініціативу, ефективно організовувати робочі процеси, забезпечувати високу мотивацію підлеглих і приймати оптимальні рішення в складних умовах [2]. Таким чином, професійна самоактуалізація і професійна діяльність начальників караулів взаємопов'язані і взаємодоповнюють одне одного, забезпечуючи високий рівень ефективності та розвитку як окремих фахівців, так і всієї системи цивільного захисту.

Професійна самоактуалізація є важливим аспектом психологічного розвитку особистості, що передбачає реалізацію її внутрішнього потенціалу, досягнення високих результатів у професійній діяльності та гармонійний розвиток усіх складових особистості. Для начальників караулів ОРС ЦЗ ДСНС України цей процес набуває особливого значення, оскільки від їх здатності до самоактуалізації залежить успішне виконання оперативних завдань в умовах стресових ситуацій, здатність приймати ефективні рішення в екстремальних умовах та забезпечення безпеки особового складу під час рятувальних операцій.

Професійна самоактуалізація, за визначенням А. Маслоу, є вищим рівнем потреб людини, що проявляється в прагненні до розвитку та реалізації власних здібностей, талантів і творчого потенціалу. Це процес, у якому людина здатна виявляти свої найбільш високі якості в професійній

діяльності, досягати максимальних результатів і вносити значущий вклад у свою професійну сферу [6].

У контексті професійної діяльності начальників караулів ОРС ЦЗ ДСНС України самоактуалізація включає в себе розвиток управлінських, психологічних та соціальних навичок, а також адаптацію до умов змінюваного робочого середовища. Професійна діяльність цих фахівців характеризується високою відповідальністю, необхідністю швидкого прийняття рішень, а також управлінням підлеглими в екстремальних ситуаціях, що вимагає від них високого рівня самоактуалізації.

Одним з ключових аспектів професійної самоактуалізації начальників караулів є здатність до саморозвитку та самопізнання. Психологічно успішні керівники рятувальних підрозділів відрізняються здатністю критично оцінювати свої дії, виявляти сильні та слабкі сторони своєї діяльності, постійно прагнути до самовдосконалення. Вони мають високий рівень рефлексії, що дозволяє їм вчасно коригувати свої методи управління і тактику взаємодії з підлеглими.

Ще одним важливим аспектом є емоційна стійкість. У процесі професійної діяльності начальникам караулів доводиться стикатися з різноманітними стресовими ситуаціями, зокрема, в умовах природних та техногенних катастроф. Психологічна стійкість, здатність зберігати спокій та адекватно реагувати на непередбачувані обставини є важливими характеристиками професійної самоактуалізації.

Крім того, важливу роль відіграє лідерські якості. Професійна самоактуалізація начальників караулів включає розвиток таких якостей, як вміння мотивувати підлеглих, приймати обґрунтовані управлінські рішення, здійснювати ефективну координацію дій під час рятувальних операцій, а також забезпечувати психологічний комфорт і підтримку для членів команди. Розвиток професійної самоактуалізації начальників караулів ОРС ЦЗ ДСНС України залежить від кількох важливих факторів. Одним з них є професійна підготовка та безперервне навчання. Процес самовдосконалення включає як теоретичну, так і практичну підготовку, що забезпечує глибоке розуміння як технічних, так і психологічних аспектів діяльності у сфері цивільного захисту. Значним чинником є організаційно-психологічний клімат у підрозділі. Якщо начальник караулу має підтримку з боку керівництва, відчуває довіру до своїх професійних якостей і вміння, це стимулює його розвиток і професійну самоактуалізацію. Позитивна атмосфера в колективі сприяє формуванню здорових міжособистісних відносин і дозволяє ефективно справлятися зі стресовими ситуаціями [2].

Професійна самоактуалізація є важливим етапом розвитку начальників караулів ОРС ЦЗ ДСНС України, що впливає на ефективність їх роботи в умовах екстремальних ситуацій. Психологічні якості, такі як емоційна стійкість, лідерство, саморозвиток та здатність до самопізнання, є

ключовими чинниками, що сприяють досягненню високих результатів у професійній діяльності. Постійне вдосконалення як особистісних, так і професійних компетенцій є важливою умовою для забезпечення високої якості рятувальних операцій та безпеки громадян.

У сучасному контексті, коли надзвичайні ситуації набувають все більш складного та непередбачуваного характеру, важливість психологічної готовності начальників караулів ОРС ЦЗ ДСНС України до самореалізації та професійного зростання стає надзвичайно високою. Однак існують певні проблеми, які ускладнюють процес професійної самоактуалізації в умовах рятувальної служби. Зокрема, серед основних перешкод можна відзначити:

- низький рівень психологічної підготовки. Незважаючи на високий рівень технічної підготовки, рятувальники не завжди отримують достатньо уваги до розвитку своїх психологічних якостей, зокрема стресостійкості, емоційної рівноваги та лідерських здібностей. Це може стати перешкодою в умовах реальних надзвичайних ситуацій, де важливе значення має не лише професійний рівень, а й психологічна стійкість;

- навантаження та стрес. Високий рівень стресу, з яким стикаються начальники караулів під час ліквідації наслідків катастроф або стихійних лих, іноді може призводити до професійного вигорання. Брак психологічної підтримки і стрес-менеджменту може обмежувати можливості особистісного та професійного розвитку, що негативно позначається на ефективності виконання службових обов'язків;

- недостатня мотивація до самовдосконалення. У деяких випадках мотивація до професійного розвитку начальників караулів може бути низькою через обмеження в кар'єрних можливостях або недостатній рівень оцінки керівництвом особистісних досягнень;

- обмежена взаємодія між підрозділами: Взаємодія між підрозділами та іншими організаціями може бути недостатньо налагоджена, що ускладнює обмін досвідом і, як наслідок, процес саморозвитку [2].

Професійна самоактуалізація начальників караулів ОРС ЦЗ ДСНС України має свою специфіку, пов'язану з характером та складністю їхньої діяльності. Це процес, який включає розвиток як професійних, так і особистісних якостей, що дозволяють ефективно виконувати завдання в екстремальних умовах. Одним із основних аспектів професійної самоактуалізації є розвиток стресостійкості, адже працівники ДСНС часто працюють у кризових ситуаціях, що вимагає високого рівня психологічної готовності до складних і непередбачуваних умов. Крім того, професійна самоактуалізація включає вдосконалення лідерських якостей і здатності до прийняття виважених рішень у різних ситуаціях, адже працівники цієї служби мають бути не тільки професіоналами в своїй сфері, а й ефективними керівниками в умовах рятувальних операцій. Професійна самоактуалізація також передбачає постійне вдосконалення знань і навичок

через навчання та практичний досвід, що є важливим для розвитку інтелектуальних та творчих здібностей, необхідних для розв'язання нестандартних задач. Не менш важливою є фізична підготовленість, оскільки рятувальні операції часто вимагають значних фізичних зусиль і витривалості. Окрім того, моральні якості та етика професії відіграють важливу роль, оскільки начальників караулів ОРС ЦЗ ДСНС України часто мають приймати складні моральні рішення в умовах стресу і ризику для життя [4]. Професійна самоактуалізація також включає здатність до соціальної адаптації та ефективної взаємодії з іншими службами та організаціями, що є важливим для координації дій під час надзвичайних ситуацій. Таким чином, професійна самоактуалізація працівників ДСНС є комплексним процесом, який забезпечує високий рівень їхньої підготовленості та ефективності в складних умовах, що в свою чергу сприяє безпеці громадян та успішному виконанню рятувальних завдань.

Ураховуючи важливість професійної самоактуалізації для начальників караулів ОРС ЦЗ ДСНС України, можна виокремити кілька перспективних напрямків, які можуть покращити цей процес: розвиток психологічної підготовки (слід розробляти спеціальні програми психологічної підготовки, що сприятимуть підвищенню стресостійкості та здатності до швидкого прийняття рішень в умовах стресу); психологічна підтримка та наставництво (впровадження системи психологічної підтримки та коучингу для керівників рятувальних підрозділів допоможе знизити рівень стресу та сприятиме їх професійному зростанню); забезпечення можливостей для кар'єрного росту (важливо створити чітку систему кар'єрних заохочень для начальників караулів, що стимулюватиме їх до самовдосконалення); підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії (створення умов для регулярних тренувань, семінарів та конференцій для обміну досвідом між підрозділами дозволить начальникам караулів удосконалювати свої управлінські навички та психологічні стратегії, що безпосередньо впливає на успішність рятувальних операцій); застосування сучасних психологічних технологій, що забезпечують відстеження психоемоційного стану рятувальників, оперативне виявлення ознак вигорання та інших психологічних проблем і забезпечувати своєчасну допомогу.

Професійна самоактуалізація в умовах воєнного стану набуває особливого значення, оскільки в цей період виникають специфічні умови, що вимагають від начальників караулів ОРС ЦЗ ДСНС України максимальної мобілізації своїх внутрішніх ресурсів. Воєнний стан змінює не тільки соціальні та економічні реалії, але й психологічний клімат, що безпосередньо впливає на процес професійного розвитку і самоактуалізації [6]. Професійна самоактуалізація в умовах воєнного стану передбачає також важливу роль моральних і етичних аспектів. Начальники караулів ОРС ЦЗ ДСНС України повинні адаптуватися до моральних викликів, з якими вони

стикаються під час конфлікту, включаючи складні рішення в ситуаціях високого ризику для життя. Окрім того, необхідно враховувати важливість підтримки командного духу та взаємодії, оскільки ефективність роботи в умовах воєнного стану залежить від злагодженості колективу, здатності до командної роботи та взаємодопомоги.

Соціальна адаптація також є важливою складовою професійної самоактуалізації в цей період. Спільна праця в умовах воєнних дій вимагає від фахівців уміння швидко адаптуватися до змінних умов, зберігати професіоналізм і активно взаємодіяти з іншими структурами для досягнення спільної мети. Таким чином, професійна самоактуалізація в умовах воєнного стану включає постійну адаптацію до нових умов, розвиток стресостійкості, моральної готовності до складних рішень, підтримку командного духу та розвитку ефективної взаємодії в колективі. Вона є необхідною для забезпечення високої ефективності діяльності, стабільності та безпеки під час надзвичайних ситуацій, що виникають у воєнний час.

Висновки. Професійна самоактуалізація як процес відрізняється своєю активністю та направленістю на прогрес у власному професійному розвитку. Психологічні особливості професійної самоактуалізації начальників караулів ОРС ЦЗ ДСНС України є важливим фактором у забезпеченні ефективності роботи підрозділів цивільного захисту. Процес самоактуалізації сприяє розвитку ключових професійних та особистісних якостей, таких як стресостійкість, лідерські здібності та управлінська компетентність. Однак існують певні проблеми, які потребують уваги з боку керівництва та спеціалістів у галузі психології. Врахування сучасних підходів до професійної підготовки та психологічного супроводу начальників караулів дозволить значно підвищити ефективність рятувальних операцій та забезпечити більш високий рівень безпеки під час надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Андрушко Я. С. Професійна ідентичність особистості як психологічний феномен. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. Вип. 19. С. 104-110.
2. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану: навчальний посібник / за ред. М. Ковалю. Львів: ЛДУБЖД, 2023. 308 с.
3. Землянська О. В., Жидецька С. В., Особливості професійного становлення особистості в процесі професійної підготовки. *Право і безпека*. Харків, 2015. №2 (57). С. 202-207.
4. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. Агенство», 2012. 200 с.
5. Кононова М. М., Гутиря М. О. Особливості професійної самоактуалізації студентів-психологів, які переживають кризу фахової готовності. *Психологія і особистість*. 2021. №2 (20). С. 82-92.

6. Кривопишина О. А. Психологічні особливості професійної самоактуалізації та самореалізації особистості. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2018. Вип. 1. С. 91-106.

7. Пліско В.І. Формування готовності професіонала до діяльності за умов, небезпечних життя: на матеріалах суб'єкт-суб'єктної діяльності: монографія. Київ. Науковий світ. 2002. 304 с.

8. Пінчук Я. Ю., Видра О. Г. Проблема формування потреби у професійній самореалізації у майбутніх учителів технологій. *Підготовка фахівців у системі професійної освіти*. 2015. №124. С. 200-202.

References:

1. Andrushko, Ya. S. (2013). Profesiina identychnist osobystosti yak psykhologichnyi fenomen [Professional identity of the individual as a psychological phenomenon]. *Aktualni problemy sotsiologii, psykhologii, pedagogiky*, 19, 104–110.

2. Koval, M. (Ed.). (2023). *Dii pidrozdiliv DSNS Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: Navchalnyi posibnyk* [Actions of the SESU units under martial law: A textbook]. Lviv: LDUBZhd.

3. Zemlianska, O. V., & Zhydetska, S. V. (2015). Osoblyvosti profesiinoho stanovlennia osobystosti v protsesi profesiinoy pidhotovky [Peculiarities of professional development of personality in the process of training]. *Pravo i bezpeka*, 2(57), 202–207.

4. Kokun, O. M. (2012). *Psykhologhiia profesiinoho stanovlennia suchasnoho fakhivtsia: Monohrafiia* [Psychology of professional development of a modern specialist: Monograph]. Kyiv: DP "Inform.-analitich. Ahentstvo".

5. Kononova, M. M., & Hutyria, M. O. (2021). Osoblyvosti profesiinoy samoaktualizatsii studentiv-psykhologiv, yaki Perezhyvaiut kryzu fakhovoi hotovnosti [Features of professional self-actualization of psychology students experiencing a crisis of professional readiness]. *Psykhologhiia i osobystist*, 2(20), 82–92.

6. Kryvopyshyna, O. A. (2018). Psykhologichni osoblyvosti profesiinoy samoaktualizatsii ta samorealizatsii osobystosti [Psychological features of professional self-actualization and self-realization of personality]. *Psykhologichni nauky: problemy i zdobutky*, 1, 91–106.

7. Plisko, V. I. (2002). *Formuvannia hotovnosti profesionala do diialnosti za umov, nebezpechnykh dlia zhyttia: Na materialakh subiekt-subiektnoi diialnosti: Monohrafiia* [Formation of professional readiness for life-threatening activity: Based on subject–subject interaction]. Kyiv: Nauk. svit.

8. Pinchuk, Ya. Yu., & Vydra, O. H. (2015). Problema formuvannia potreb u profesiinii samorealizatsii u maibutnikh uchyteliv tekhnologii [The problem of forming the need for professional self-realization in future technology teachers]. *Pidhotovka fakhivtsiv u systemi profesiinoy osvity*, 124, 200–202.